

Труфанова Людмила Михайлівна,
Доцент кафедри правового регулювання
економіки та правознавства юридичного факультету
Тернопільського національного економічного університету

Правовий статус суб'єкта підприємницької діяльності - фізичної особи

У тезах доповіді проаналізовано українське законодавство з питань правового статусу суб'єкта підприємницької діяльності - фізичної особи та наведені основні ознаки даного суб'єкта.

В тезисах доклада проанализировано украинское законодательство по вопросам правового статуса субъекта предпринимательской деятельности - физического лица и приведены основные признаки данного субъекта.

In the theses of lecture the Ukrainian legislation is analysed on questions legal status of performer of entrepreneurial activities - physical person and the brought basic signs over of this subject.

Ключові слова: суб'єкт підприємницької діяльності, громадянин - підприємець, державна реєстрація.

Ключевые слова: субъект предпринимательской деятельности, гражданин - предприниматель, государственная регистрация.

Key words: a subject of entrepreneurial activity, citizen, is a businessman, state registration.

Trufanova Lyudmyla

Legal status of performer of entrepreneurial activities - physical person

Актуальність питання визначення правового статусу суб'єкта підприємницької діяльності зумовлена зростанням ролі підприємництва як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку України.

Ринкова економіка надає можливості людині, яка має бажання, знання, кошти або майно і на яку не поширюються законодавчі заборони, розпочати

справу і втілити у життя своє уявлення про ефективну, прибуткову діяльність та, як наслідок, досягти матеріального добробуту.

Українські науковці неодноразово досліджували правове становище суб'єктів господарського права. Зокрема такому дослідженню присвячена монографія Щербини В.С., однак мало досліджуваними на сьогодні залишаються суб'єкти підприємницької діяльності, в т.ч. і правове становище суб'єкта підприємницької діяльності – фізичної особи.

Для визначення правового статусу даного суб'єкта доцільно зупинитись на основних ознаках, характерних для суб'єкта підприємницької діяльності – фізичної особи (надалі СПД- фізичної особи), проаналізувавши чинне законодавство та практику його застосування.

Відповідно до законодавства підприємницьку діяльність вправі здійснювати громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства.

Громадянином - підприємцем є фізична особа. Згідно зі ст. 24 ЦК України фізичною особою вважається людина як учасник цивільних відносин (особистих немайнових та майнових відносин).

Громадянин, який бажає займатися підприємницькою діяльністю, після проходження відповідних реєстраційних та інших передбачених законодавством процедур до свого статусу фізичної особи, якого він набув з моменту народження, набуває додаткової ознаки — "суб'єкт підприємницької діяльності".

Громадянин-підприємець в жодному разі не може набути статусу юридичної особи. Згідно зі ст. 80 ЦК України юридичною особою є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку. Відповідно, громадянин не може стати організацією. Він може стати засновником організації, її акціонером, укласти з нею господарський договір тощо. Проте його статус фізичної особи не втрачається.

Згідно зі ст. 50 ЦК України право на здійснення підприємницької діяльності, яку не заборонено законом та, відповідно, набувати статусу громадянина-підприємця має фізична особа з повною цивільною дієздатністю.

Відповідно до ст. 34 ЦК України повну цивільну дієздатність має фізична особа, яка досягла 18 років (повноліття). У разі реєстрації шлюбу фізичної особи, яка не досягла повноліття, вона набуває повної цивільної дієздатності з моменту реєстрації шлюбу. Крім того, повна цивільна дієздатність може бути надана фізичній особі, яка досягла 16 років і працює за трудовим договором, а також неповнолітній особі, яка записана матір'ю або батьком дитини. У цьому разі надання повної цивільної дієздатності провадиться за рішенням органу опіки та піклування за заявою заінтересованої особи за письмовою згодою батьків (усиновлювачів) або піклувальника, а у разі відсутності такої згоди повна цивільна дієздатність може бути надана за рішенням суду. Також повна цивільна дієздатність може бути надана фізичній особі, яка досягла 16 років і бажає займатися підприємницькою діяльністю. За наявності письмової згоди на це батьків (усиновлювачів), піклувальника або органу опіки та піклування така особа може бути зареєстрована як підприємець. У цьому разі фізична особа набуває повної цивільної дієздатності з моменту державної реєстрації її як підприємця.

Таким чином, фізична особа може набути статусу суб'єкта підприємницької діяльності з 16 років або раніше — з моменту реєстрації шлюбу або у разі запису її як батька або матері дитини.

Крім випадків обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, яка страждає на психічний розлад, який істотно впливає на її здатність усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними, особи, яка зловживає спиртними напоями, наркотичними засобами, токсичними речовинами тощо і тим самим ставить себе чи свою сім'ю, а також інших осіб, яких вона за Законом зобов'язана утримувати, у скрутне матеріальне становище (ст. 36) або визнання її недієздатною, якщо вона внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу не здатна усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними (ст. 39 ЦК України), на обсяг дієздатності і, відповідно, на можливість набути статусу суб'єкта підприємницької діяльності впливають й інші чинники, зокрема вид трудової діяльності фізичної особи. Так, не допускається зайняття підприємницькою діяльністю, зокрема, посадовими особами органів державної

податкової служби (ч. 4 ст. 15 Закону України "Про державну податкову службу в Україні", прокурорами і слідчими прокуратури (ч. 5 ст. 46 Закону України "Про прокуратуру"), військовослужбовцями (абз. 4 ч. 1 ст. 8 Закону України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей"), нотаріусами (ч. 2 ст. 3 Закону України "Про нотаріат"), державними службовцями (п. 4 ст. 55 Закону України "Про державну службу"), відповідними посадовими особами органів місцевого самоврядування (див., зокрема, ч. 4 ст. 12, ч. 2 ст. 50, ч. 3 ст. 55 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні") тощо.

Фізична особа - підприємець самостійно діє на ринку, вступаючи у відносини, набуваючи при цьому відповідних прав та обов'язків. Він є повноцінним самостійним суб'єктом господарювання (п. 2 ч. 2 ст. 55 ГК України).

Суб'єкт підприємницької діяльності – фізична особа здійснює діяльність в межах універсальної правоздатності — права займатися підприємницькою діяльністю, передбаченого ст. 42 Конституції України. Це означає можливість особи займатися будь-яким видом підприємницької діяльності, здійснення якого не суперечить законодавству. Він діє без установчих документів на відміну від юридичної особи, яка діє в межах спеціальної правоздатності та обмежена видами діяльності, встановленими засновниками в установчих документах.

Громадянин-підприємець здійснює свою діяльність на засадах свободи підприємництва та відповідно до принципів, передбачених у ст. 44 ГК України, зокрема, він може здійснювати самостійно будь-яку діяльність відповідно до потреб ринку, на власний розсуд.

Обмеження у здійсненні підприємницької діяльності, містить ст. 4 Закону України від 7 лютого 1991 р. № 698-ХІІ "Про підприємництво".

Громадянин-підприємець, як зазначає Старцев О.В., уособлює і власника відповідного бізнесу, і орган управління ним.

Чинне законодавство України не передбачає виокремлення майна, яке використовується підприємцем для здійснення підприємницької діяльності, із

загальної маси належного цьому громадянину майна. Так, ч. 2 ст. 128 ГК України та ч. 1 ст. 52 ЦК України прямо встановлюють правило про те, що громадянин-підприємець відповідає за зобов'язаннями, пов'язаними з підприємницькою діяльністю, усім своїм майном, на яке відповідно до закону може бути звернено стягнення.

Фізична особа - підприємець має можливість обрати спосіб оподаткування доходів за спрощеною системою.

СПД – фізична особа має можливість не відкривати банківський рахунок, працювати виключно за готівкові кошти і використовувати готівкову виручку на свій розсуд.

Фізична особа набуває статусу суб'єкта підприємницької діяльності за умови її державної реєстрації в порядку, встановленому законом. Найпростішою формою здійснення підприємницької діяльності є форма приватного підприємництва фізичними особами, тобто без створення підприємств чи інших юридичних осіб.

Спеціального нормативного акта, який встановлював би правовий статус громадянина-підприємця, на сьогодні не існує.

Однак, як показує практика, не всі підприємці готові належним чином працювати на ринку. Це, як правило, результат відсутності економічних та правових знань, невміння захистити свої порушені права тощо.

Проаналізувавши стан діяльності цих суб'єктів на ринку, слід зазначити, що необхідною умовою належної реалізації права на підприємницьку діяльність повинна стати відповідна підготовка осіб, які виявили бажання працювати в статусі СПД – фізична особа. Як один з напрямків вирішення даного питання повинен стати більш тісний зв'язок підприємця з Держпідприємництвом України та його регіональними відділеннями.